

УДК 343.224.1(477)

DOI <https://doi.org/10.32849/2663-5313/2021.6.30>**Олена Тавлуй,**

канд. юрид. наук,

доцент кафедри кримінального права

Національного університету «Одеська юридична академія»

РОЗГОЛОШЕННЯ ТАЄМНИЦІ УСИНОВЛЕННЯ: ОКРЕМІ АСПЕКТИ ВІДМЕЖУВАННЯ ВІД ІНШИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ

У статті розглянуто питання, пов'язані з розмежування складу кримінального правопорушення, який передбачає кримінальну відповідальність за розголошення таємниці усиновлення (стаття 168 Кримінального кодексу України) зі складом кримінального правопорушення, передбаченого статтею 182 (порушення недоторканності приватного життя) Кримінального кодексу України, а також кримінально-правової кваліфікації цих суспільно небезпечних дій.

Таємниця усиновлення є одним із прав, закріплених у сімейному законодавстві України. Так, у статті 226 Сімейного кодексу України зазначено, що дитина, яка усиновлена, має право на таємницю, у тому числі й від неї самої, факту її усиновлення.

Відповідно до статті 32 Основного Закону України, ніхто не може зазнавати втручання в його особисте й сімейне життя, крім випадків, передбачених Конституцією України. Кожна людина має право на повагу до особистого життя. Отже, коли усиновлювач уважає розголошення таємниці усиновлення порушенням його права на повагу до особистого життя, існує можливість реагування кримінально-правовими засобами за допомогою норми, закріпленої в статті 182 «Порушення недоторканності приватного життя» Кримінального кодексу України.

Сімейний кодекс України, а саме ст. ст. 226, 228, до інформації щодо усиновлення, яка визнається таємною, відносить перебування осіб, які бажають усиновити дитину, на обліку; пошук такими особами дитини для усиновлення; подання заяви про усиновлення; розгляд справи про усиновлення; здійснення нагляду за дотриманням прав усиновленої дитини тощо. Отже, таємницею є не тільки факт усиновлення, а й окремі етапи його проведення.

Таємниця усиновлення – конфіденційна інформація про факт та умови усиновлення, яка належить усиновителю й розголошення якої може призвести до суспільно небезпечних наслідків (тяжких особистих і сімейних трагедій і конфліктів, розриву сімейних відносин тощо).

Право на таємницю особистого життя означає гарантовану державою можливість самостійного визначення можливості ознайомлення з ним інших осіб, на збереження в таємниці відомостей особистого, інтимного характеру.

Ключові слова: таємниця усиновлення, усиновлення, розголошення таємниці усиновлення, усиновлювач, професійна таємниця.

Постановка проблеми. Кримінально-правова кваліфікація діяння, передбаченого ст. 168 Кримінального кодексу (далі – КК) України, є практично неможливою без проведення розмежування цього правопорушення від інших правопорушень.

Розмежування, яке здійснюється в ході проведення кримінально-правової кваліфікації, є неодмінним атрибутом такої діяльності. За образним висловом В.М. Кудрявцева, розмежування злочинів є зворотною стороною їх кваліфікації. Розмежування злочинів включає в себе проведення таких дій:

знаходження спільного – того, що об'єднує порівнювані об'єкти. Проблема розмежування виникає лише щодо споріднених суміжних злочинів чи інших правопорушень,

тобто таких, що збігаються за низкою характерних рис;

виведення ознак, за якими порівнювані об'єкти відрізняються між собою;

установлення, у чому ж полягає відмінність у виявлених розмежувальних ознаках. Такі ознаки мають бути такими, що збігаються за формою, але вони відрізняються за змістом та обсягом [1, с. 57].

Ознаки складу кримінального правопорушення дають змогу не лише порівняти фактично вчинене діяння й кримінально-правову норму, довести, що певна норма поширюється саме на це діяння, а й розмежувати правопорушення між собою, установити відмінність між кримінальним правопорушенням і відповідним адміністративним

проступком. Це фактично є можливим або через розмежувальні риси, або через їх розчленування на складові частини (елементи) та перерахування з наступним порівнянням та інтеграцією в єдине ціле.

Окремі аспекти розмежування розголошення таємниці усиновлення з іншими правопорушень відображено в наукових працях таких учених, як О.І. Белова, В.В. Гальцова, О.В. Зарубенко, С.Я. Лихова, С.М. Морозюк та ін.

Метою статті є необхідність виділити ті ознаки, за якими можна найбільш повно здійснити розмежування складу злочину, що є об'єктом дослідження, від інших складів правопорушень, що, безперечно, матиме значення для кримінально-правової кваліфікації дій, передбачених ст. 168 КК України.

Виклад основного матеріалу. Кримінально-правова охорона права дитини на приватність забезпечується низкою норм, одна з яких передбачена в ст. 168 КК України. Водночас недоторканість життя дитини охоплюється й іншими кримінально-правовими нормами. Зокрема, у ст. 182 КК України закріплено відповідальність за порушення недоторканності приватного життя будь-якої особи незалежно від віку. Таким чином, недоторканність приватного життя дитини охороняється двома кримінально-правовими нормами, що зумовлює дискусію в науковому колі про встановлення співвідношення ст. ст. 168 і 182 КК України [2, с. 1–2].

Так, у доктрині кримінального права існують різні підходи до визначення співвідношення недоторканності приватного життя й розголошення таємниці усиновлення. О.О. Дудоров вважає, що збирання конфіденційної інформації про особу, її зберігання, використання, поширення або зміна утворюють склад правопорушення, передбачений ст. 182 КК України, якщо вони не охоплюються іншими кримінально-правовими нормами [3, с. 436].

На думку С.Я. Лихової, потрібно кваліфікувати розголошення таємниці усиновлення та посягання на недоторканність приватного життя за правилами сукупності злочинів [4, с. 185].

Натомість І.В. Присяжнюк указує на те, що сімейні правовідносини є частиною приватного життя, що вбачається з міжнародних договорів і Рішень Конституційного Суду України.

Вирішення питання, який вид співвідношення між нормами, передбаченими ст. ст. 168 і 182 КК України (як загальної та спеціальної статей або як статей, що

передбачають суміжні склади злочинів), лежить у загальнотеоретичній площині. Детально такий підхід відображено в праці Л.П. Брич. Окрім того, деякі українські вчені-криміналісти, а також іноземні дослідники також убачають відмінність між цими кримінально-правовими явищами (зокрема, О.К. Марін, В.О. Навроцький, Л.В. Іногмова-Хегай).

І.В. Присяжнюк, проаналізувавши відповідні праці, зазначає, що найбільш слушним убачається саме такий підхід, і виходить з основних положень, які запропонували ці дослідники (при визначенні співвідношення між суміжними складами злочинів і конкуренцією складів злочинів, що передбачаються в загальній і спеціальній нормах):

«ознаки складу злочину, передбачені в загальній нормі, повинні бути відображені в нормі спеціальній...». Конкуруюча норма про злочин (спеціальна) завжди містить усі ознаки, які є в іншій нормі (загальній), та ознаку, що відсутня в ній, а інша норма не містить ознаки, що відсутня в першій нормі;

для спільних ознак суміжних складів злочинів таке співвідношення не характерне. Одна чи кілька спільних для пари складів злочинів ознак повністю або частково збігаються за змістом, але сукупність спільних ознак, що утворена ознаками, котрі щодо загального поняття складу злочину належать до обов'язкових, не формує самостійного складу злочину.

Більшість учених-криміналістів вважає, що спеціальна ознака, передбачена ст. 168 КК України, – предмет злочину. Зокрема, на думку О.М. Готіна, при вчиненні діяння, передбаченого ст. 182 КК України, предметом злочину є конфіденційна інформація про особу, а при вчиненні діяння, передбаченого в ст. 168 КК України, – вид конфіденційної інформації про особу (відомості, що можуть бути віднесені до сімейної таємниці). Аналогічний підхід відображено в працях Ю.І. Дем'яненко й Т.А. Чолан.

Інші ознаки складів злочинів, передбачених ст. ст. 168 і 182 КК України, спільні. Це стосується насамперед і суспільно небезпечного діяння, яке в диспозиціях указаних статей вербально виражене різними термінами: поширення (ст. 182 КК України) та розголошення (ст. 168 КК України).

З огляду на те що більшість об'єктивних і суб'єктивних ознак розголошення таємниці усиновлення та порушення недоторканності приватного життя є тотожними, доходимо висновку про певну однаковість і суспільної небезпеки вказаних злочинів. При цьому варто враховувати, що ст. 168 КК України

насамперед покликана забезпечити охорону прав та інтересів дитини.

На цьому акцентують увагу М.І. Панов і В.В. Гальцова, указуючи на необхідність посиленого кримінально-правового захисту неповнолітніх. Отже, розголошення таємниці усиновлення (удочеріння) є більш суцільно небезпечним злочином, ніж порушення недоторканності приватного життя. А це, у свою чергу, зумовлює встановлення більш суворих покарань у кримінально-правовій санкції ст. 168 КК України.

Такий підхід не відображено в кримінальному законі. Така невідповідність пеналізації загальної та спеціальної норм загальноприйнятому науковому підходу порушує питання про доцільність існування цієї спеціальної кримінально-правової заборони. У науковій літературі обґрунтовується позиція щодо виключення ст. 168 КК України з цього Кодексу [2, с. 3–5].

Наприклад, Д.П. Євтєєва зазначає, що на державному рівні пропозиції часткового скасування таємниці усиновлення (зі збереженням необхідності зберігання такої таємниці службовими особами) набирають активних обертів. Утілення такого рішення матиме наслідком і відповідну часткову декриміналізацію розголошення таємниці усиновлення (ст. 168 КК України) [6, с. 204].

Т.А. Чолан наголошує на необхідності виключення цієї норми-заборони з кримінального законодавства. Як стверджує дослідниця, повної декриміналізації не відбудеться, оскільки залишається можливість кримінально-правового реагування на факти розголошення таємниці усиновлення як прояв порушення недоторканності приватного життя особи за допомогою більш загальної норми, передбаченої ст. 182 КК України [7, с. 78].

Olena Tavliu. Disclosure of the secret of adoption: certain aspects of differentiating with other offenses

The article considers issues related to the delimitation composition of the criminal offense, which provides for criminal liability for disclosing the secret of adoption (Article 168 of the Criminal Code of Ukraine) with the composition of the criminal offense under Article 182 (violation of privacy) of the Criminal Code of Ukraine, as well as criminal – legal qualification of these socially dangerous actions.

The secrecy of adoption is one of the rights enshrined in the family law of Ukraine. Thus, Article 226 of the Family Code of Ukraine states that an adopted child has the right to secrecy, including from herself, of the fact of her adoption.

According to Article 32 of the Basic Law of Ukraine, no one can interfere in his or her personal and family life, except in cases provided for by the Constitution of Ukraine. Everyone has the right to respect for his private life. Thus, in cases where the adopter considers the disclosure of the secret of adoption a violation of his right to respect for private life – there is a possibility to respond with criminal remedies by criminal law through the rule enshrined in Article 182 “Violation of privacy” of the Criminal Code of Ukraine.

Family Code of Ukraine, namely Art. Art. 226, 228, the information on adoption, which is recognized as secret, includes: the presence of persons wishing to adopt a child, registered; search for a child for

Висновки

Загалом проведено розмежування кримінальних правопорушень, які встановлюють кримінальну відповідальність за розголошення таємниці усиновлення (удочеріння) та порушення недоторканності приватного життя, дає змогу здійснювати правильну кваліфікацію вчинених суцільно небезпечних діянь і належним чином застосовувати кримінальний закон до винних осіб.

Список використаних джерел:

1. Кудрявцев В.Н. К вопросу о соотношении объекта и предмета преступления. *Советское государство и право*. 1951. № 8. С. 57.
2. Присяжнюк І. Розголошення таємниці усиновлення (удочеріння) та порушення права на недоторканість приватного життя: проблеми співвідношення. *Науковий часопис Національної академії прокуратури України*. 2017. № 1. С. 1–2.
3. Дудоров О.О., Хавронюк М.І. Кримінальне право : навчальний посібник / за заг. ред. М.І. Хавронюка. Київ : Ваіте, 2014. С. 529.
4. Лихова С.Я. Злочини у сфері реалізації громадянських, політичних та соціальних прав і свобод людини і громадянина (розділ V Особливої частини КК України) : монографія. Київ : Видавничо-поліграфічний центр «Київський університет», 2006. С. 279.
5. Присяжнюк І. Розголошення таємниці усиновлення (удочеріння) та порушення права на недоторканість приватного життя: проблеми співвідношення. *Науковий часопис Національної академії прокуратури України*. 2017. № 1. С. 3–5.
6. Євтєєва Д.П. Питання кримінально-правової охорони дітей та осіб, які перебувають під опікою або піклуванням. *Вісник Асоціації кримінального права України*. 2015. № 1 (4). С. 204.
7. Чолан Т. Декриміналізація розголошення таємниці усиновлення. *Вісник Національної академії прокуратури України*. 2016. № 3. С. 78.

adoption by such persons; submission of an application for adoption; consideration of the adoption case; supervision of the rights of the adopted child, etc. Thus, the secret is not only the fact of adoption, but also the individual stages of its implementation.

Secrecy of adoption, that is confidential information about the fact and conditions of adoption, which belongs to the adopter and the disclosure of which can lead to socially dangerous consequences (severe personal and family tragedies and conflicts, severance of family relations, etc.).

The right to secrecy of privacy means the state-guaranteed opportunity to independently determine the possibility of acquaintance with it by other persons, to keep secret information of a personal, intimate nature.

Key words: secret of adoption, adoption, disclosures of secret of adoption, the person who adopt, professional confidentiality.